

مسئولیت اجتماعی دانشجویان از نگاه شهید بهشتی^۱

محمد رضا مهدوی - عضو کارگروه سیاست

۲. مسئولیت اجتماعی دانشجویان

با این مقدمه از شهید بهشتی درباره مسئولیت انسان نسبت به محیط اجتماعی، در ادامه به مسئولیت اجتماعی دانشجویان نسبت به نظام اسلامی پرداخته می‌شود.

۲.۱. وظیفه شناسی

شهید بهشتی نخستین مسئولیت و رسالت دانشجو را در وظیفه‌شناسی او می‌داند. ایشان در بیانی ناظر به این موضوع می‌فرمایند: «رسالت دانشجو و دانشگاه قبل از هر چیزی در این است که بدان بیندیشد که چه باید کرد؟ و چگونه باید عمل کرد؟ تا این دستاوردهای بزرگ انقلاب اسلامی، ملت شریف و قهرمان را از دست‌بردهای مختلف و رنگارنگ

افعال خود، از طرف خداوند، مورد سوال واقع خواهد شد. (حسینی بهشتی، ۱۳۹۲: ۱۸۸) این مسئولیت به سه قسم می‌باشد. هر انسانی هم در برابر خود، هم در برابر طبیعت و هم در برابر محیط اجتماعی خود دارای مسئولیت‌هایی است. به تعبیر شهید بهشتی، «انسان نسبت به محیط طبیعی مسئول است؛ نسبت به خودش هم مسئول است؛ نسبت به محیط اجتماعی‌اش هم مسئول است. انسان یک واقعیت اجتماعی و یک جاندار اجتماعی است. انسان هیچ وقت با خودش تنها زندگی نمی‌کند. انسان همیشه با دیگران زندگی می‌کند و در رابطه با دیگران هم اثر می‌گذارد و هم اثر می‌پذیرد. بنابراین، لازمه خودسازی انسان، محیط‌سازی است. بنابراین انسان نسبت به ساخت محیطش مسئول است.» (حسینی بهشتی، ۱۳۸۸: ۲۷۴-۲۷۳)

مقدمه

جمله معروفی منسوب به شهید بهشتی در رابطه با دانشجویان وجود دارد که ایشان می‌فرمایند: «دانشجو، مؤذن جامعه است و اگر خواب بماند، نماز امت قضا می‌شود.»^۲ همین یک جمله، به‌تنهایی جایگاه رفیع دانشجویان و مسئولیتی که آن‌ها نسبت به جامعه اسلامی دارند را به‌روشنی بیان می‌کند. با این‌وجود، روز دانشجو بهانه خوبی است تا بیشتر به ابعاد این موضوع پرداخته شود و نوع نگاه شهید بهشتی به این موضوع تشریح گردد.

۱. مسئولیت انسان

در نگاه شهید بهشتی، انسان همواره مسئول است. «مسئول ساختن خویش و محیط خویش» به این معنا که انسان برای تمام

مصون نگه دارد». (حسینی بهشتی، ۱۳۹۶، ج ۳: ۴۵۱) بنابراین قدم اول دانشجویان برای ایفای مسئولیت اجتماعی خود در این است که با تدبیر در شرایط زمانی و مکانی، وظیفه خود را بشناسد و نسبت به آن آگاه باشد.

۲,۲. عنصر اصلی انقلابی جامعه ماندن

مسئولیت و رسالت دوم دانشجو به موقعیتی بازمی‌گردد که دانشجویان در آن قرار دارند. به تعبیر شهید بهشتی، دانشجویان «قشر آگاه، پیشگام و پیشتاز جامعه» هستند که این موقعیت برای آن‌ها رسالتی مضاعف را به دنبال دارد و آن عبارت است از اینکه دانشجویان باید همچنان «به‌عنوان عنصر اصلی انقلابی جامعه» باقی بمانند. موقعیت دانشجویان، به‌صورتی است که آن‌ها خیلی از مسائل را زودتر از دیگران باخبر می‌شوند و به دلیل شرایط سنی، فراغت بیشتر، آزاد بودن از مشغولیت‌های زندگی و شور و شوق جوانی، امکان بیشتری برای کنش‌گری اجتماعی دارند و همین ایجاب می‌کند که دانشجویان همواره باید به‌عنوان «حاملان پیام انقلاب و تضمین‌کنندگان پویایی و تحرک انقلابی باقی بمانند». (همان: ۴۵۳)

۲,۳. همراهی با عموم مردم و قرار گرفتن در خط آن‌ها

با این وجود، انقلابی ماندن و پیشگامی و پیشتازی قشر دانشجو، باید همراه پیوند با جامعه باشد. بنابراین سومین رسالت و مسئولیت اجتماعی دانشجویان در این است که خود را در خط عموم مردم و همراه آن‌ها قرار دهند و از آن‌ها جدا نگردند. اعتقاد شهید بهشتی بر این است که «دانشجوی پیشگام پیشتاز، وقتی موفق می‌شود و از انقلابی بودن و آگاه بودن و پیشتاز بودنش نتیجه می‌گیرد، که حرکتش در جهت خواست و نیاز و حرکت کل

۲,۴. شناخت فرهنگ انقلاب و فرهنگ جامعه انقلابی

چهارمین مسئولیت دانشجویان در باور شهید بهشتی این است که «دانشجویان باید فرهنگ انقلاب و فرهنگ جامعه انقلابی را روزبه‌روز بهتر بشناسند و از آن پاسداری کنند». برای اینکه دانشجویان همراه با عامه مردم حرکت کنند و خود را در خطی قرار دهند که مطالبه و خواست عموم مردم است، باید نسبت به فرهنگ این مردم و خواسته‌های آن‌ها آگاهی کامل داشته باشند. (همان: ۴۵۵)

۲,۵. آمادگی برای رفع نیازهای جامعه

آخرین مسئولیت اجتماعی دانشجویان نیز

جامعه قرار بگیرد. دانشجویان از این همه حضور و پیشتازی و پیشگامی و آزادی، وقتی می‌توانند استفاده کنند که درست در آن خطی قرار بگیرند و پیشاهنگ حرکتی باشند که این حرکت، یک حرکت گسترده توده و ناس و عوام مردم باشد». (همان: ۴۵۴) در غیر این صورت، دانشجوی جدا شده از عامه مردم، هرچقدر هم پرتحرک و پویا و پیشتاز باشد، حرکتش ثمربخش نخواهد بود و تمام این تلاش‌ها در بهترین حالت «به‌صورت یک سلسله نمایش‌های قهرمانانه» در خواهد آمد که در تاریخ می‌ماند و نتیجه‌ای نخواهد داشت. روشن است که مفروض شهید بهشتی، جامعه اسلامی سال‌های اولیه پس از پیروزی انقلاب است و مراد از خط عامه مردم، خط انقلابی و مبتنی بر ارزش‌های اسلامی است.

انقلابی جامعه به واسطه آگاهی و پیشتازی و پیشگامی آن‌ها (۳) همراهی با جامعه و قرار گرفتن در خط عامه مردم (۴) شناخت فرهنگ انقلاب و ارزش‌های جامعه انقلابی (۵) خودسازی برای ایفای نقش فعال در جامعه و برطرف کردن یکی از نیازهای مردم.

پی‌نوشت

۱. این مطلب از یکی از سخنرانی‌های شهید بهشتی در سال ۱۳۶۱ با عنوان «رسالت دانشگاه و وحدت روحانی و دانشجو»، اقتباس شده است که در صفحه ۴۵۱ تا ۴۶۷ از جلد سوم کتاب مجموعه سخنرانی‌ها و مصاحبه‌های آیت‌الله شهید دکتر سید محمد حسینی بهشتی و به همت مرکز اسناد انقلاب اسلامی چاپ شده است.

۲. این جمله در آثار به جای مانده از شهید بهشتی که تاکنون توسط بنیاد نشر آثار ایشان منتشر شده یافت نشد. اما در رسانه‌ها و بیانات متعددی به ایشان نسبت داده شده است که در ادامه لینک دسترسی به تعدادی از آن‌ها بیان می‌شود: الف) بیانات مقام معظم رهبری: B2n.ir/h28481، ب) روزنامه کیهان: B2n.ir/f56632، ج) روزنامه وطن امروز: B2n.ir/m89282، د) روزنامه اعتماد: B2n.ir/j42405

کتاب‌نامه

حسینی بهشتی، سید محمد، (۱۳۹۶)، سخنرانی‌ها و مصاحبه‌های آیت‌الله شهید دکتر سید محمد حسینی بهشتی، تدوین محمدرضا سرابندی، چاپ دوم، تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی

حسینی بهشتی، سید محمد، (۱۳۸۸)، حزب جمهوری اسلامی مواضع تفصیلی، چاپ اول، تهران: نشر بقیه

حسینی بهشتی، سید محمد، (۱۳۹۲)، درس‌گفتارهای فلسفه دین، چاپ اول، تهران: روزنه

و حساس باقی بمانند، باید از همین دوران دانشجویی تلاش کرده و خود را نسبت به آن متعهد کنند. ایشان در این باره می‌فرمایند: «وای به حال جامعه‌ای که گروه ممتازش تبدیل به گروه بی‌درک بشود. حالا از کی باید پیش‌بینی کنیم که به وادی بی‌دردان سرازیر نشویم؟ از کجا؟ از همین دوره دانشجویی. دانشجو اگر خودش را طوری ساخت که فردا به صورت یک عنصر پرتوقع امتیازطلب درنیاید، خوشبختانه فردایش برای حساس ماندن و دردها را لمس کردن، مناسب‌تر است. و جامعه ما دقیقاً همین را می‌خواهد، جامعه ما می‌خواهد این تحصیل‌کرده‌ها وقتی می‌آیند بیرون، به درد مردم برسند، با درد آن‌ها آشنا باشند و به دردشان بخورند.» (همان: ۴۵۹)

جمع‌بندی

بدین ترتیب بر اساس آنچه گذشت، پنج مسئولیت اصلی دانشجویان در نگاه شهید بهشتی عبارت است از: ۱) وظیفه‌شناسی ۲) ایفای نقش به عنوان عنصر اصلی

عبارت است از اینکه دانشجو باید خود را به عنوان «یک عضو به‌دردبخور جامعه» آماده کند. به تعبیر شهید بهشتی «دانشجو باید بکوشد ببیند جامعه چه می‌خواهد؟ چه نیازی دارد؟ خودش را برای تأمین یکی از نیازها و ایفای یکی از این نقش‌های موردنیاز جامعه آماده کند. او باید مصمم باشد خودش را طوری بسازد که پس‌فردا تأمین‌کننده یکی از نیازهای واقعی این جامعه باشد.» (همان: ۴۵۵) علاوه بر این «دانشجو باید در برابر دردهای جامعه حساس بماند، نه اینکه تا فارغ‌التحصیل شد و یک شغلی پیدا کرد، هرقدر شغلش بهتر می‌شود حساسیتش کمتر شود.» (همان: ۴۵۸) بنابراین حساس بودن نسبت به نیازهای جامعه و تربیت، خودسازی و تلاش برای افزایش مهارت‌ها در مسیری که بتوان نیازی از جامعه را برطرف کرد، از دیگر مسئولیت‌های اجتماعی دانشجویان است. برای اینکه دانشجویان در این مسیر قرار بگیرند و پس از دوران دانشجویی نیز همچنان نسبت به مشکلات جامعه آگاه